

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	29.09.2019
Received / Makale Geliş	18.07.2019	Published / Yayınlanma	30.09.2019

GEMİ YÖNETİMİ VE GEMİ MAKİNELERİ ALANI ÖĞRENCİLERİNİN KONTROL ODAKLARININ BELİRLENMESİ ¹

DETERMINATION OF THE CONTROL LOCUS OF THE STUDENTS OF THE SHIP MANAGEMENT AND SHIP MECHANICS FIELD

Dr. Öğr. Üyesi Murat YORULMAZ

Yalova Üniversitesi, Yalova Meslek Yüksekokulu, Deniz Ulaştırma ve İşletme Programı,
Yalova/ TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-5736-9146

Dr. Serdar ALNIPAK

İstanbul/TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-5722-9960

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1375>

Reference: Yorulmaz, M. & Alnıpak, S. (2019). Gemi Yönetimi ve Gemi Makineleri Alanı Öğrencilerinin Kontrol Odaklarının Belirlenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(42): 2716-2724.

ÖZET

Bireyin davranışlarının sonuçları ile kaynaklarının sebebi olarak görülen, içsel ve dışsal nedenler olarak tanımlanan kontrol odağının şekillenmesinde bireyin aldığı eğitim önemli olmaktadır. Bu çerçevede çalışmada, gemi yönetimi ve gemi makineleri alanında eğitim gören öğrencilerin kontrol odaklarının belirlenmesi amaçlanmış ve araştırma bir denizcilik meslek lisesinin son sınıfındaki 97 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerden anket yöntemiyle elde edilen veriler ile betimsel istatistikler ve açıklayıcı faktör analizi SPSS 21 istatistik paket programı yardımıyla yapılmıştır. Araştırma bulguları, denizcilik öğrencilerinin dışsal kontrol odaklarının, içsel kontrol odaklarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırma sonunda, denizcilik öğrencilerinin içsel kontrol odaklarının düşük olması, denizcilik eğitiminde öğrencilere daha fazla sorumluluk verilmesi ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini ortaya çıkartmıştır.

Anahtar Kelimeler: İçsel kontrol odağı, dışsal kontrol odağı, denizcilik öğrencileri.

ABSTRACT

The training of the individual is important in shaping the control locus, which is defined as the internal and external causes that are seen as the result of the behavior of the individual and of the resources. In this framework, it was aimed to determine the control locus of students studying in ship management and ship machinery, and the research was conducted on 97 students in the final year of a maritime vocational school. Statistical data, descriptive statistics and explanatory factor analysis were obtained from students with the help of SPSS 21 statistical package program. Survey findings show that marine students have higher external control locus than internal control locus. At the end of the study, the low internal control locus of maritime students revealed that more responsibility for maritime education should be given to students and problem solving skills should be developed.

Keywords: Internal locus of control, external locus of control, maritime students.

1. GİRİŞ

Bireyin davranışlarının sonuçları ile kaynaklarının sebebi olarak görülen, içsel ve dışsal nedenler olarak tanımlanan kontrol odağının şekillenmesinde bireyin aldığı eğitim önemli olmaktadır. Kişiler, karşılaştıkları olayların olumlu veya olumsuz sonuçlarını kendi kararlarının veya eylemlerinin sonuçları olarak görüyorlarsa içsel kontrol odaklı, ya da bu söz konusu sonuçları kendileri dışındaki güçlere bağlıyorlarsa dışsal kontrol odaklı olarak ifade edilirler. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, içsel kontrol

¹ Bu çalışmanın özeti 10-12 Ekim 2018 tarihinde düzenlenen I. Uluslararası Siyaset ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulmuştur.

odaklı kişilerin, dışsal odaklı kişilere göre daha başarılı olduğu, dışsal odaklılığın değişmez bir durum olmadığı ve kontrol odağının şekillenmesinde bireyin aldığı eğitimin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kişilerin özellikle de öğrencilerin kontrol odaklarının belirlenmesi, onların çalışma hayatlarındaki başarılarına yön verebilmektedir.

Bu çerçevede çalışmada, gemi yönetimi ve gemi makineleri alanında eğitim gören öğrencilerin kontrol odaklarının belirlenmesi amaçlanmış ve araştırma bir denizcilik meslek lisesinin son sınıfındaki 97 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerden anket yöntemiyle elde edilen veriler ile betimsel istatistikler ve açıklayıcı faktör analizi SPSS 21 istatistik paket programı yardımıyla yapılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İlk defa Phares (1957) tarafından açıklanmış ve Rotter'ın (1966) kavramsallaştırdığı ve geliştirdiği ölçek sayesinde sosyal ve fen bilimlerinde birçok araştırmaya konu olmuş kontrol odağı kavramı, literatürde denetim odağı veya kendilik kontrolü olarak da ifade edilmektedir. Kontrol odağı, kişilerin karşılaştığı durumları nelerin kontrol ettiğine yönelik inancıdır (Basım ve Şeşen, 2006). Kontrol odağı, kişilerin elde ettikleri veya ulaştıkları sonuçların nelerle ilişkilendirdiği ile ilgilidir. Bazı kişiler elde ettikleri sonuçlar üzerinde kendilerinin etkisinin olduğuna inanırken, bazıları sonuçlar üzerinde etkilerinin olmadığına inanır. Sonuçlar üzerinde etkili olduklarını düşünenler, içsel kontrol odaklı, etkili olmadıklarını düşünenler ise dışsal kontrol odaklı olarak tanımlanmaktadır (Oliver, Jose & Brough, 2006).

İçsel ve dışsal kontrol odaklı kişiler arasındaki en temel fark, içsel kontrol odaklı kişiler, başlarına gelen olaylarda sorumlu olduklarına inanırken, dışsal odaklı kişiler kaderleri üzerinde kendileri dışındaki güçlerin ya da çevrenin etkili olduklarına inanırlar (Levenson, 1981; Tillman, Smith & Tillman, 2010). İçsel kontrol odaklı kişiler çevrelerinde gelişen olayları etkileyebileceklerine inandıkları için olumlu veya olumsuz sonuçların, kendi davranışlarının sonucunda ortaya çıktığını düşünürler.

İçsel kontrol odaklı kişilerin bazı özellikleri şunlardır (Ng ve Feldman, 2011; Özdemir, 2016; Spector, 1982; Yeşilyaprak, 2004; Zel, 2006):

- Yaşam tatmin düzeyleri yüksektir,
- Duygularını yönetirler,
- Belirledikleri hedeflere ulaşmada daha başarılıdırlar,
- Değişime ve yeniliklere açıktırlar,
- Zorluklara karşı mücadele ederler,
- Sorumluluk duyguları yüksektir,
- Bireysel ilişkilerde ve iletişimde başarılıdırlar,
- Dış çevreyi kontrol etmede eğilimindedirler.

Dışsal kontrol odaklı kişiler çevrelerinde gelişen olayların kendileri dışında geliştiğine, diğer bir ifade ile bu olayları etkileme güçlerinin olmadığına ve hayatlarının kendi kontrolleri dışındaki; tanrı, devlet, yönetici, şans, aile ve diğer güçlerin etkisinde olduğuna inanırlar.

Dışsal kontrol odaklı kişiler, başarısızlıklarını hep kendileri dışındaki faktörlere bağladıkları gibi, başarılarını da kendi yetenekleri ve becerileri yerine doğru zamanda doğru yerde bulduklarına bağlamaktadırlar. Dışsal kontrol odaklı kişilerin bazı özellikleri şunlardır (Özdemir, 2016; Sargut, 2010; Yağışan, Sünbül & Yücalan, 2007; Yeşilyaprak 2004):

- Kolay etkilenirler,
- Özgüvenleri düşüktür,
- Sorumluk almaktan kaçarlar,
- İşleri akışına bırakırlar ve çok çaba göstermezler,
- Depresif, sinirli ve katıdırlar,

- Davranışlarını belirleyen şey; ‘‘başkaları ne söyler?’’ düşüncesidir,
- Başarılarından daha ziyade, başarısızlıklarına takılırlar.

İçsel ve dışsal kontrol odaklı özellikler birlikte incelendiğinde, içsel kontrol odaklılık olumlu bir kişilik özelliği iken, dışsal kontrol odaklılık olumsuz bir kişilik özelliği olarak görülmektedir. Ayrıca kontrol odaklılığın öğrenilebilen bir kavram olduğu ve dışsal kontrol odaklıktan, içsel odaklılığa doğru kaymalar olabileceği vurgulanmaktadır (Cengil, 2004). Kontrol odaklılığın öğrenilebilen bir kavram olmasının belirlenmesi hem eğitimcilerin hem de işletme yöneticilerinin dikkatini bu kavramlara çekmiştir. Çünkü bireylerin eğitimleri sürecinde içsel kontrol odaklarının geliştirilebilmesi şansının olması veya işletme yöneticilerinin personel istihdam ederken içsel kontrol odağı yüksek çalışanları tercih etmesi ya da mevcut çalışanlarının eğitim yoluyla içsel kontrol odaklarını geliştirmeleri sayesinde, işletmenin faaliyet alanlarında başarılı olmasını sağlanacaktır.

Kişinin sahip olduğu içsel veya dışsal kontrol odağı, birçok konuda farklı davranmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla kişilerin hangi kontrol odaklı olduklarının belirlenmesi önemli olmaktadır. Farklı alanlar ve sektörler için öğrenciler veya çalışanların (Chang ve Huang, 2011; Dağ, 2002; Özdemir, 2016; Spector ve O’Connell, 1994) kontrol odaklarının incelenmesine yönelik birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen denizcilik eğitimi ve sektörünü konu alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çerçevede çalışmada, gemi yönetimi ve gemi makineleri alanında eğitim gören öğrencilerin kontrol odaklarının belirlenmesi amaçlanmış ve araştırma bir denizcilik meslek lisesinin son sınıfındaki 97 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerden anket yöntemiyle elde edilen veriler, SPSS 21 istatistiksel paket programı yardımıyla analiz edilerek öğrencilerin içsel ve dışsal kontrol odakları belirlenmiştir.

Gemi adamı kavramı, ‘‘Geminin kaptanını, zabitlerini, yardımcı zabitlerini, stajyerlerini, tayfalarını ve yardımcı hizmet personelini’’ kapsar (Gemiadamları ve Kılavuz Kaptanları Eğitim ve Sınav Yönergesi [GKESY], 2018).

Gemi adamlarının eğitimi, belgelendirilmesi ve mesleki olarak yükselmeleri uluslararası denizcilik sözleşmesi olan STCW 78/95 (Gemiadamlarının Eğitim, Belgelendirme ve Vardiya Standartları Hakkında Uluslararası Sözleşme) hükümlerine göre yapılmaktadır.

Ülkemizin de taraf olduğu denizcilik sözleşmesine uyum sağlamak için düzenlenen ‘‘Gemiadamları ve Kılavuz Kaptanları Yönetmeliği (GKKY)’’ ve bu yönetmeliğe bağlı olarak hazırlanan ‘‘Gemiadamları ve Kılavuz Kaptanları Eğitim ve Sınav Yönergesi (GKESY)’’ gibi mevzuatlar kapsamında, denizcilik eğitiminin, belgelendirmelerinin ve yükselmelerinin standartları belirlenmiştir. Denizcilik meslek liselerindeki gemi yönetimi alanlarının temel amacı, ticaret gemilerinde çalışacak güverte zabiti sınıfında gemi adamı, gemi makineleri alanlarının temel amacı ise makine zabiti sınıfı gemi adamı yetiştirmektir.

Güverte zabitleri, geminin sevk ve idaresinden sorumlu olan gemi kaptanına yardımcı olan gemi adamlarıdır. Güverte zabitleri, sahip oldukları yeterliliklere ve tecrübelerine göre, birinci, ikinci veya üçüncü zabit olarak istihdam edilirler. Üçüncü zabit, gemilerdeki emniyet ve güvenlik donanımlarından sorumlu olan zabitlerdir ve gerektiğinde bu donanımların kullanıma hazır hale gelmesinde sorumludurlar. İkinci zabitler, gemini seyir işlemlerinden, limanlarla yazışmalardan, gemi evraklarından sorumlu olan zabitlerdir. Birinci zabitler ise geminin yükünden, yük işlemlerinden ve istifinden sorumlu olan zabitlerdir ve gemi kaptanı görevini yapamayacak durumda ise geminin yönetimi birinci zabite geçer. Güverte zabitleri GKESY’de (2018) belirlenen aşağıdaki dersleri ve sonrasında sertifika eğitimlerini, belgelerini almak durumundadırlar. Dersler:

- Seyir,
- Denizcilik İngilizcesi,
- Vardiya standartları,
- Meteoroloji,
- Gemicilik,
- Denizde haberleşme,

- Yük işlemleri, gemi yapısı ve dengesi,
- Deniz güvenlik ve gemi güvenlik eğitimleridir.

Sertifikalar:

- Denizde kişisel can kurtarma teknikleri,
- Temel ilkyardım,
- Yangın önleme ve yangınla mücadele,
- Personel güvenliği ve sosyal sorumluluk,
- Can kurtarma araçlarını kullanma yeterliği
- Radar gözlem ve plotlama,
- Otomatik radar plotlama aygıtlarını (ARPA) kullanma,
- Köprüüstü kaynakları yönetimi (BRM),
- Elektronik harita gösterim ve bilgi sistemi (ECDIS) belgeleridir.

Makine zabıtları, geminin ana ve yardımcı makinelerinin bakım-tutum, onarım ve işletilmesinden sorumlu olan gemi adamlarıdır. Baş makinistliğe kadar yükselebilecek zabıtları, denizcilik meslek liselerinde aşağıdaki dersleri ve sonrasında sertifika eğitimlerini ve belgelerini almak durumundadırlar (GKESY, 2018). Dersler:

- Dizel motorları ve işlemleri,
- Gemi yardımcı makineleri ve sistemleri,
- Elektrik bilgisi,
- Denizde emniyet ve gemi güvenlik eğitimleri,
- Gemi inşaa,
- Deniz hukuku.

Sertifikalar:

- Denizde kişisel can kurtarma teknikleri,
- Temel ilkyardım,
- Yangın önleme ve yangınla mücadele,
- Personel güvenliği ve sosyal sorumluluk,
- Can kurtarma araçlarını kullanma yeterliği,
- Makine dairesi kaynak yönetimi (ERM) belgeleridir.

Denizcilik ile ilgili eğitim veren tüm üniversite veya orta öğretim kurumları her iki yılda bir denizcilik eğitimi kalite standartları kapsamında ve GKESY ve GKKY hükümleri doğrultusunda denizcilik eğitimi izleme ve değerlendirme komitesi tarafından denetlenir. Bu denetlemelerde başarılı olan denizcilik okullarının mezunları, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı bünyesinde yürütülen merkezi sınavlara girmeye hak kazanırlar. Sınavlardan başarılı olanlara uluslararası geçerliliği olan zabıtlık belgesi düzenlenir ve daha sonra GKKY'de belirlenen denizdeki hizmet sürelerini tamamlamak koşulu ile bir üst yeterliliğe geçebilmek için yine sınav ve eğitim sürecine girerler ve nihayet deniz hizmetini ve sınavları geçen güverte zabıtları kaptan, makine zabıtları de baş makinist yeterliliği alırlar. Kişilerin aldığı eğitim düzeyini göre de çalışabilecekleri gemilerin tonajları değişmektedir. Örneğin denizcilik meslek lisesi mezunları 500 GT, meslek yüksekokulu mezunları 3000 GT ve fakülte mezunları ise her türlü tonajlı gemide çalışabilirler (GKKY, 2018).

Ulusal ve uluslararası mal ticaretinde önemli yere sahip olan deniz ulaştırması faaliyetlerinin başarılı biçimde yürütülmesinde katkıları son derece büyük ve kritik olan gemi adamlarının aldıkları eğitim ve terfi yöntemleri de deniz ulaştırma faaliyetleri açısından önemli olmaktadır. Dolayısıyla gemilerde yönetici konumunda görev alacak olan gemi yönetimi ve gemi makineleri alanı öğrencilerinin aldıkları eğitim içerisinde içsel kontrol odaklarını geliştirici uygulamaların yer alması gerekmektedir. Zira kişilerin içsel kontrol odakları eğitim yoluyla geliştirilebilir. Örneğin her iki alan içerisinde zorunlu olan köprüüstü ve makine dairesi kaynak kullanımı eğitimlerinde yapılacak simülasyon senaryolarında, öğrencilerin sorumluluklarını artıracak uygulamalar veya liderlik ve ekip yönetimi becerilerin kazandırılmasına yönelik uygulamalar yapılabilir.

3. YÖNTEM

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak seçilen anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilere ait yaş, cinsiyet, okudukları bölümler, denizcilik eğitiminden memnuniyetleri ve bölümlerini başkalarına tavsiye edip etmeyeceklerine yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise öğrencilerin kontrol odaklarını belirlemeye yönelik içsel kontrol odakla ilgili dört ifade ve dışsal kontrol odak ile ilgili dört ifade olmak üzere toplam sekiz madde bulunmaktadır.

Kontrol odağı ölçeğindeki ifadeler, ilk defa Spector (1988) çalışmasında kullanılan ve Özgen vd. (2014) tarafından otel işletmelerindeki çalışanlara uygulanan çalışmadan alınmıştır. Ölçekte yer alan tüm ifadeler 5'li Likert ölçeğine göre "1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=kısmen katılıyorum, 5=tamamen katılıyorum" şeklinde düzenlenmiştir. Araştırma kolayda örneklem yöntemiyle İstanbul'daki bir denizcilik meslek lisesinin 12. sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Araştırmaya gönüllülük esasına göre katılan 105 öğrenciden elde edilen tam ve eksiksiz doldurulmuş 97 anket, analiz için işleme alınmıştır.

Ankete başlamadan önce öğrencilere araştırmanın amaçları ve araştırma kavramları hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Araştırmaya katılmak isteyen öğrenciler dâhil edilmiştir. Dolayısıyla istekli öğrencilerin katılımıyla elde edilmiş veriler üzerinden analizlerin yapılması sağlanmıştır. Anket yöntemiyle elde edilen verilerle öncelikle betimsel istatistikler, açıklayıcı faktör analizi ve sonrasında da frekans analizleri yapılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu %97,03'ü (95 kişi) erkek, %2,07'si (2 kişi) kız öğrencidir. Öğrencilerin %56,7'si (55 kişi) gemi yönetimi, %43,3'ü (42 kişi) gemi makineleri alanında öğrenim görmektedir. Ayrıca denizcilik öğrencilerine aldığınız meslek eğitimden memnun musunuz? Sorusuna evet yanıtı veren %71,1 (69 kişi), hayır yanıtı veren %28,1 (28 kişi) olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kız	2	2,07
	Erkek	95	97,93
	Toplam	97	100,0
Alan	Gemi Yönetimi	55	56,70
	Gemi Makineleri	42	43,30
	Toplam	97	100,0
Eğitimden Memnun Olanlar	Evet	69	71,13
	Hayır	28	28,87
	Toplam	97	100,0
Gemide Çalışmak İsteyenler	Evet	76	78,35
	Hayır	21	22,65
	Toplam	97	100,0
Başkalarına Tavsiye	Evet	80	82,47
	Hayır	17	17,53
	Toplam	97	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %78,35'i (76 kişi) "Mezun olduktan sonra gemide çalışmak istiyor musunuz?" sorusuna evet, %22,65'i (21 kişi) hayır cevabını vermiştir. Denizcilik bölümünü başkalarına tavsiye eder misiniz?" sorusuna %82,47'si (80 kişi) evet yanıtını, 17,53'ü (17 kişi) hayır yanıtı vermiştir. Araştırmaya katılan denizcilik öğrencilerinin çoğunluğunun erkek, gemi yönetimi alanı, aldığı denizcilik eğitiminden memnun, gemide çalışmak isteyen ve denizcilik bölümünü başkalarına tavsiye eden öğrencilerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Araştırmada öğrencilerin kontrol odaklarını belirlemek için kullanılan ifadelerin kendi boyutları altında ayrıştıklarını tespit etmek için açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizinde temel amaç, çok sayıdaki değişkeni birbirleriyle ilişkili daha az sayıda boyutlar altında toplamak veya gruplandırmaktır. Temel bileşenler ve Varimax Eksen döndürme yönteminin kullanıldığı açıklayıcı faktör analizinde, faktör yükleri 0,50 ve öz değerleri 1'in üzerinde olan değişkenler işleme alınmıştır. Öncelikle verilerin açıklayıcı faktör analizi yapmaya yeterli olup olmadığını tespit etmek için Kaiser Meyer Olkin (KMO) ve Barlet Küresellik Test (BKT) değerlerine bakılmış ve Tablo 1'de açıklayıcı faktör analizinin sonuçları verilmiştir. Örneklem sayısının yeterliliğini gösteren bir diğer kriter de ölçekte yer alan toplam değişken sayısının beş veya on katı kadar (Altınışik, 2010) örneklem toplanması gerektiğidir. Toplamda sekiz soru bulunan ölçek için 97 örneklemin analize alınması, örneklem sayısının yeterli olduğunu göstermektedir. İçsel ve dışsal kontrol odağına ait değerlere (KMO: 0,746; BKT: 474,719; $p < 0,01$) göre ölçeklerin açıklayıcı faktör analizi yapmak için uygun olduğu (Hair, Anderson, Tatham & Black, 2010) anlaşılmaktadır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda beklendiği gibi içsel kontrol odağı ile ilgili dört ifade içsel kontrol odağının altında, dışsal kontrol odağı ile ilgili dört ifade de dışsal kontrol odağının altında toplanmıştır. Tablo 2'den görüldüğü gibi içsel kontrol odağı toplam varyansın %42,118'ini ve dışsal kontrol odağı ise %30,112'sini açıklamaktadır. Dolayısıyla içsel ve dışsal kontrol odağı birlikte toplam %72,300'ünü açıklamaktadır. İçsel kontrol odağına ait faktör yüklerinin 0,887 ile 0,927 arasında ve dışsal kontrol odağına ait faktör yüklerinin ise 0,691 ile 0,839 arasında değiştiği anlaşılmaktadır. Bunlara göre içsel ve dışsal kontrol odaklarına ait ifadelerin öğrenciler tarafından da farklı boyutlar olarak algılandığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 2. Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktörler	Sorular	Faktör Yükleri	
İçsel Kontrol Odağı	2. Nasıl bir iş istediğimi biliyorsam, o işi bulabilirim.	,927	
	3. İşini iyi yapan insanlar, terfi alırlar.	,919	
	4. İşini iyi yapan insanlar ödüllendirilirler.	,898	
	1. Birçok işte, insanlar inanarak başlarsa, başarılı olurlar.	,887	
Dışsal Kontrol Odağı	5. Terfi almak genellikle şansa bağlıdır.		,839
	6. Bir insan çalışkan olsa da fark edilmesi şansa bağlıdır.		,796
	7. Şanslıysam, istediğim işte çalışabilirim.		,795
	8. Çok veya az para kazanmak şansa bağlıdır.		,691
Açıklanan Varyans		42,118	30,112
Toplam Açık. Varyans		72,300	
İfade Sayısı		4	4

Denizcilik öğrencilerinin kontrol odaklarını belirlemeğe yönelik sorulara verdikleri cevapların ortalamaları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Kontrol Odağı İfadeleri

Kontrol Odağı	$\bar{X}$	SS
İçsel Kontrol Odağı		
1. Birçok işte, insanlar inanarak başlarsa, başarılı olurlar.	3,12	1,16
2. Nasıl bir iş istediğimi biliyorsam, o işi bulabilirim.	2,56	0,98
3. İşini iyi yapan insanlar, terfi alırlar.	2,09	0,57
4. İşini iyi yapan insanlar ödüllendirilirler.	2,98	1,24
Genel ortalama	2,69	
Dışsal Kontrol Odağı		
5. Terfi almak genellikle şansa bağlıdır.	3,01	0,87
6. Bir insan çalışkan olsa da fark edilmesi şansa bağlıdır.	3,89	0,73
7. Şanslıysam, istediğim işte çalışabilirim.	3,46	1,35
8. Çok veya az para kazanmak şansa bağlıdır.	3,27	1,11
Genel ortalama	3,40	

Tablo 3'den en büyük ortalamanın ($X=3,89$) dışsal kontrol odağı ile ilgili olan "Bir insan çalışkan olsa da fark edilmesi şansa bağlıdır" ifadesinin, en düşük ortalamanın ($X=2,09$) ise içsel kontrol odağı ile ilgili olan "İşini iyi yapan insanlar, terfi alırlar" ifadesinin olduğu anlaşılmaktadır.

Sırasıyla içsel kontrol odağında, "İşini iyi yapan insanlar ödüllendirilirler ($X=2,98$)" ve "Nasıl bir iş istediğimi biliyorsam, o işi bulabilirim ($X=2,56$)" ifadeleri ortalamaları görülmektedir. Dışsal kontrol odağında, "Şanslıysam, istediğim işte çalışabilirim ($X=3,46$)" ve "Çok veya az para kazanmak şansa bağlıdır ($X=2,27$)" ifadelerin olduğu anlaşılmıştır. Bunlarla birlikte Tablo 3'den dış kontrol odağı genel ortalamasının ($X=3,40$), içsel kontrol odağı genel ortalamasından ($X=2,69$) büyük olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ

Kişiler, karşılaştıkları olayların olumlu veya olumsuz sonuçlarını kendi kararlarının veya eylemlerinin sonuçları olarak görüyorlarsa içsel kontrol odaklı, ya da bu söz konusu sonuçları kendileri dışındaki güçlere bağlıyorlarsa dışsal kontrol odaklı olarak ifade edilirler. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, içsel kontrol odaklı kişilerin, dışsal odaklı kişilere göre daha başarılı olduğu, dışsal odaklılığın değişmez bir durum olmadığı ve kontrol odağının şekillenmesinde bireyin aldığı eğitimin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kişilerin özellikle de öğrencilerin kontrol odaklarının belirlenmesi, onların çalışma hayatlarındaki başarılarına yön verebilmektedir.

Bu noktadan hareketle, ticaret gemilerinde güverte ve makine zabiti olarak görev yapmak için eğitim alan denizcilik öğrencilerinin kontrol odaklarının belirlenmesi amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Anket yöntemiyle denizcilik meslek liselinin son sınıfında öğrenim gören toplam 97 gemi yönetimi ve gemi makineleri alanı öğrencisinden elde edilen veriler araştırmada kullanılmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen öğrencilere araştırmanın amacı ve araştırma kavramları olan içsel ve dışsal kontrol odağı hakkında bilgiler verildikten sonra, gönüllü olan 105 öğrenciye anketler dağıtılmıştır. Geriye dönen anketlerden sekiz tanesinde bazı sorular boş bırakıldığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuçta eksiksiz ve tam doldurulmuş 97 öğrenci anketi çalışmanın verilerini oluşturmuştur.

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun erkek öğrenci olduğu görülmüştür. Uluslararası denizcilik örgütü (IMO) her ne kadar gemilerde kadın çalışanların sayısının artırılmasına yönelik tavsiyelerde bulursa da denizcilik sektöründeki çalışma koşullarının zorluğu nedeniyle kadın çalışan sayısının az olduğu söylenebilir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun gemi yönetimi alanından, aldığı mesleki eğitimden memnun, gemide çalışmak isteyen ve okuduğu bölümü başkalarına tavsiye eden öğrenciler olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma verilerinin, SPSS 21 istatistiksel paket programının yardımıyla yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda, beklendiği gibi içsel kontrol odağını ölçmek için sorulan dört ifade içsel kontrol

odağı altında, dışsal kontrol odağı ile ilgili dört ifade de dışsal kontrol odağı altında toplanmıştır. Bunlara göre söz konusu ifadelerin birbirlerinden tam olarak ayrıştığını ve farklı boyutlar olarak algılandığı söylenebilir. Frekans analizlerin sonucunda ise denizcilik öğrencilerinin daha çok dış kontrol odaklı oldukları ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifade ile araştırmaya katılan denizcilik öğrencilerinin içsel kontrol odaklarının, dışsal kontrol odağına göre düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerinin içsel kontrol odaklarının düşük olması, denizcilik eğitiminde öğrencilere daha fazla sorumluluk verilmesi ve problem çözüme becerilerinin geliştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkartmıştır. Özellikle de gemi köprüüstü ve makine dairesinin sınıf ortamına getiren köprüüstü ve makine simülör eğitimlerinin uygulamalarında, öğrencilere gemi ve makine dairesinin sorumluluklarının verildiği senaryolar üzerinde durulması, bunların saatlerinin ve sayılarının artırılması içsel kontrol odaklarının gelişimine katkı sağlayacaktır. Ayrıca ticaret gemilerinde zabitan sınıfı gemi adamı olarak çalışacak olan bu öğrencilerin, başarılı olabilmeleri açısından içsel kontrol odakları yüksek bireyler olarak sektörde yer almaları denizcilik sektörünün gelişimi için de önemlidir.

Bu çalışmanın en önemli kısıtı, örneklemin sadece denizcilik öğrencileri ile bir meslek lisesinde ve son sınıftaki öğrencilerle yapılmış olmasıdır. Araştırmanın denizcilik öğrencileri için genelleştirilebilmesi adına örneklem sayısının da genişletilmesi ve artırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ALTUNIŞIK, R., COŞKUN, R., BAYRAKTAROĞLU, S. & YILDIRIM, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- BASIM, H. N. & ŞEŞEN, H. (2006). Kontrol Odağının Çalışanların Nezaket ve Yardım Etme Davranışlarına Etkisi: Kamu Sektöründe Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16,159-168.
- CENGİL, M. (2004). Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Denetim Odaklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5), 65-88.
- CHANG, W. & HUANG, T. (2011). Customer Orientation as a Mediator of the Influence of Locus of Control on Job Performance. *The Service Industries Journal*, 31(2), 273–285.
- DAĞ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 77-90.
- GEMİADAMLARI VE KILAVUZ KAPTANLARI EĞİTİM VE SINAV YÖNERGESİ (2018). Erişim Tarihi: 15.11.2018. <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat bilgi sistemi>.
- GEMİADAMLARI VE KILAVUZ KAPTANLARI YÖNETMELİĞİ. (2018). Erişim Tarihi: 15.11.2018. <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat bilgi sistemi>.
- HAIR, J. F., ANDERSON, R. E., TATHAM, R. L. & BLACK, W. C. (2010). *Multivariate data analysis* (7th. ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- LEVENSON, H. (1981). Differentiating Among Internality, Powerful Others and Chance, *Academic Pres*, 12,15-63.
- OLIVER, JE, JOSE, PE & BROUGH, P. (2006), Confirmatory Factor Analysis of the Work Locus of Control Scale, *Educational and Psychol Measurement*, 66, 835-851.
- ÖZDEMİR, L. (2016). Kişilik Özelliklerinin Bir Girişimcilik Boyutu Olan Denetim Odağı Üzerindeki Etkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17(2), 131-149.
- ÖZGEN, H. K. Ş., KAYGALAK, S., TÜRKİSOS, S. S., DİLEK, S. E. & TÜTÜNCÜ, Ö. (2014). VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi. “Konaklama İşletmelerinde İş Kontrol Odağı Analizi” Aydın, Kuşadası.
- SARGUT, A. S. (2010). *Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim*. 3. Baskı, Ankara: İmge Yayınevi.

- SPECTOR, P. E. & O'CONNEL, B. J. (1994). The Contribution of Personality Traits, Negative Affectivity, Locus of Control and type a to the Subsequent Reports of Job Stressors and Job Strains. *Journal of Occupational Psychology*, 67, 1-11.
- NG, T. W. & FELDMAN, D. C. (2011). Locus of control and organizational embeddedness. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 84(1), 173-190.
- TILLMAN, C. J., SMITH, F. A. & TILLMAN, W. R. (2010). Work Locus of Control and The Multidimensionality of Job Satisfaction. *Journal of Organizational Culture, Communications and Conflict*, 14, (2), 107- 115.
- YAĞIŞAN, N., SÜN BÜL, A. M. & YÜCALAN, Ö. B. (2007). Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar ve Diğer Bölüm Öğrencilerinin Benlik İmgesi ve Denetim Odaklarının Karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 595-607.
- YEŞİLYAPRAK, B. (2004). Denetim Odağı. (Eds: Y. Kuzgun ve D. Deryakulu), *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ZEL, U. (2006). *Kişilik ve Liderlik*. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.